

Inventariseren van vleermuizen (*Chiroptera*) in stedelijk gebied

Kees Mostert

samenvatting van een voordracht

Inleiding

Het zoeken naar vleermuizen in stedelijk gebied heeft specifieke mogelijkheden en beperkingen. Hoewel stedelijk gebied niet bepaald de favoriete 'bio'toop van veel onderzoekers zal zijn, kun je goede argumenten geven om dit gebied niet over te slaan:

- enkele vleermuissoorten redden zich uitstekend in de stedelijke omgeving en komen hier soms zelfs talrijk voor. Er zijn dan ook maar weinig dorpen en steden zijn waar je geen vleermuizen zult aantreffen.

- voor veel mensen is de stedelijke omgeving snel bereikbaar en (mede daardoor) gemakkelijk te onderzoeken.

- aangezien 'bebouwing' als marginale 'vleermuis-biotop' kan worden aangemerkt, is al snel te zien waar de favoriete foerageerplekken in de stedelijke zone zijn gelegen (bijvoorbeeld parken of water). Hierdoor zijn concrete adviezen voor een vleermuisvriendelijk beheer te geven.

In het zomerhalfjaar zijn aan te treffen: Gewone Dwergvleermuis, Ruige Dwergvleermuis, Laatvlieger en Grootoorvleermuis (mogelijk ook de Tweekleurige Vleermuis). Watervleermuis, Baardvleermuis en Rosse Vleermuis zijn ook waar te nemen, maar meer plaatselijk, waarbij de omgeving rondom het stedelijke gebied vaak een doorslaggevende rol speelt (bijvoorbeeld aanwezigheid van bos rondom een stad).

Hoe ga je te werk?

Allereerst is het van belang goed kaartmateriaal van het te onderzoeken gebied te hebben en het gebied goed te kennen.

Maak onderscheid tussen bebouwing en andere in de bebouwde kom gelegen 'biotopen' zoals oude parken, jonge parken, vijvers, grachten, sloten en dergelijke, al dan niet bezet met bomen, maar ook grote tuinen, volkstuincomplexen en braakliggende terreinen. Drie hoofdtypen zijn:

- a) bebouwing,
- b) water,
- c) groen.

In het stedelijke gebied kun je 'bebouwing' in verschillende fasen uitsplitsen:

- a) oude centrum (tot circa 1900),
- b) arbeiderswijken (1900–1930), kleine huizen met vrijwel geen groen of andere elementen,

Foto rechtsboven:

De arbeiderswijken uit (1900-1930) bezitten vaak nauwelijks groen. Meestal zijn de dichtheden aan vleermuizen hier erg laag.

Foto onder:

Het oude centrum van een stad is onder meer door de aanwezigheid van binnentuinen, (oude) bomen vaak aantrekkelijk voor de Gewone Dwergvleermuis.

Foto's: K. Mostert.

c) naoorlogse wijken (1950–1970), met flats en kleine recreatievoorzieningen,
 d) nieuwbouwwijken (vanaf de jaren zeventig), met relatief veel jong groen.
 Mogelijk zijn ook nog andere fasen te onderscheiden, afhankelijk van plaats en grootte van de stad.

Besef, als het de bedoeling is een gehele stad te inventariseren, dat stedelijk gebied één van de meest arbeidsintensieve biotopen is om te onderzoeken. Indien zowel foerageerplaatsen, kolonies en vliegroutes worden geïnventariseerd, zijn 8 à 10 km-hokken het maximum dat je per seizoen kunt doen.

Houdt er rekening mee dat een aantal terreinen moeilijk of niet openbaar toegankelijk zijn zoals terreinen van inrichtingen/ziekenhuizen, particuliere grote tuinen, volkstuincomplexen, parkeerterreinen, sportvelden en parken na zonsondergang. Begin dus tijdig met het vragen om toestemming.

Het verdient aanbeveling om in de avond in slaap- of buitenwijken te beginnen, en pas na middernacht in het centrum te inventariseren. Storing van verkeer en passerende mensen komt in het centrum veel vaker voor dan in de buitenwijken.

Het is nuttig je van tevoren te melden bij de politie, zodat men weet dat je een vleermuisonderzoek doet. Dit kan misverstanden en tijdverlies voorkomen.

Het onderzoek

Een optimaal onderzoek bestaat uit drie fasen (liefst) binnen één seizoen:

- een periode in 'mei', waarin alle foeragerende dieren worden ingetekend. Er kan ook al

naar vliegroutes worden gezocht.

- een periode in 'juni tot half juli', waarin het gebied, in de vroege ochtenduren, systematisch op inzwermende kolonies wordt onderzocht. Bij positief resultaat een aantal kerren uitvliegers tellen in de avond!

- een periode in 'augustus/september', waarin opnieuw alle foeragerende dieren worden ingetekend, nu met de uitgevlogen jongen, en waarin in het laatste deel van de nacht de roepende mannetjes (paarplaatsen/territoria) kunnen worden gevonden.

De weersomstandigheden moeten wel goed zijn (circa 10°C, niet mistig, weinig of geen neerslag). Het terugvolgen van vliegroutes, is vaak geen eenvoudige zaak in de stad. Het systematisch zoeken naar zwermende vleermuizen is in de vroege ochtenduren is meestal effectiever!

Een aantal wenken

- Het kan interessant zijn de relatie foeragerende vleermuizen-verlichting of de relatie vleermuizen-verkeersdrukte te onderzoeken!

- In het najaar kunnen aanzienlijke aantallen Ruige Dwergvleermuizen in het stedelijke gebied aanwezig zijn!

- Het is bekend dat Laativliegers verblijfplaatsen hebben in stedelijk gebied (spouwmuren, kerkzolders en dergelijke). Het lijkt er echter op dat ze hier nauwelijks foerageren!

- Het is ook interessant een vast traject, vergelijkbaar met een PTT-route door een stad te fietsen, waarbij je per maand de zelfde route op het zelfde tijdstip.

■ Kees Mostert, Gebbenlaan 60, 2625 KC Delft.